

הגדרת מראה ה'פתוך'

מראה ה'פתוך' הנחשב לטמא הוא רק בתנאי שהמראה האדום שבו לא מבטל את המראה הלבן, אלא ניתן עדיין לזהות את דרגתו אם הוא 'כשלג', 'כצמר', 'כסיד ההיכל' או 'קרום ביצה'. ואולם אם המראה האדום חזק מדי ביחס ללבן עד כדי כך שהוא מבטל את המראה הלבן ומכההו - אין הנגע נחשב טמא¹.
להלן כמות האדום המירבית ביחס ללבן בכדי שהנגע יחשב לטמא:

- ב'פתוך כשלג' - ככוס חלב בכמות של רביעית הלוג² שנתערבו בה שש עשרה טיפות דם³.
- ב'פתוך כצמר' - ככוס חלב בכמות של רביעית הלוג שנתערבו בה שמונה טיפות דם⁴.
- ב'פתוך כסיד ההיכל' - כאותה כוס עם ארבע טיפות דם.
- וב'פתוך קרום ביצה' - כאותה כוס עם שתי טיפות דם⁵.

צירופים במראה ה'פתוך'

גם במראה ה'פתוך' מצטרפים כל ארבעת המראות אחד עם השני והכל נחשב כנגע אחד. כמו"כ נגע רגיל ונגע 'פתוך' מצטרפים אחד עם השני. נמצא

1. חזו"א נגעים ב, ה.

2. תפא"י במראה כהן.

3. שבועות ו, א; רמב"ם טו"ז א, ד.

4. מכיון שדרגות הלבן של ארבעת מראות הנגעים שונות אחת מחברתה, לכן גם המראה האדום המעורב בהם יכול להיות חזק בהתאם, דהיינו: במראה של 'כשלג' - מכיון שהוא לבן חזק - כמות האדום שבו יכולה להיות גדולה, ובמראה של 'כצמר' - מכיון שהוא לבן פחות - גם כמות האדום צריכה להיות פחותה, וכן הלאה בשאר המראות. והכלל בזה: שבכל מראה מארבעת המראות, כמות האדום יכולה להיות כחצי מכמות האדום שבמראה הגבוה ממנו. שש עשרה טיפות דם ב'כשלג', שמונה ב'כצמר', וכן הלאה.

5. וזוהי דעת הרמב"ם (שם). אבל לדעת הראב"ד (בהשגות שם) והר"ש (נגעים פ"א מ"ד) סדר עירוב טיפות הדם הוא בדיוק להיפך: ב'פתוך כשלג' - ככוס חלב שנתערבו בה שתי טיפות דם, ב'פתוך כצמר' - ארבע טיפות, ב'פתוך כסיד ההיכל' - שמונה טיפות וב'פתוך קרום ביצה' - שש עשרה טיפות.

שכל שמונת מראות הנגעים - ארבעת הרגילים וארבעה ב'פתוך' - מצטרפים אחד עם השני והכל נחשב כנגע אחד⁶.

מראהו עמוק מן העור

כל נגע צרעת מכל סוג שהוא אינו נחשב לטמא אלא אם כן מראהו עמוק מן העור⁷. ואמנם במציאות אין הנגע עמוק מן העור כלל, אך לאדם המביט בו זה נראה כאילו הוא עמוק, בדומה למקום המואר מן השמש שנראה כאילו הוא עמוק מהמקום המוצל שלצידו⁸.

ואמנם לא בכל ארבעת מראות הנגעים מראה העומק הינו שווה. ככל שהנגע בהיר יותר כך הוא נראה כעמוק יותר⁹, אך בכולם צריך שהנגע יהיה נראה כעמוק מן העור ואפילו במשהו¹⁰.

6. וזוהי דעת הרמב"ם (שם הלכה ה). אבל לדעת שאר הראשונים שהובאו לעיל שלא כל מראות הנגעים מצטרפים אחד עם השני אלא רק שני 'אבות' או 'אב' עם 'תולדתו' - אף במראה 'פתוך' הדין כן, ורק שני 'אבות' או 'אב' ו'תולדתו' יכולים להצטרף אחד עם השני ולא כל השאר. ואולם גם לשיטתם - כללי הצירוף האמורים הם לא רק במראות הרגילים בפני עצמם ובמראות ה'פתוך' בפני עצמם, אלא אף במראות הרגילים וב'פתוך' יחד. ולכן: נגע רגיל 'כשג' יכול להצטרף עם נגע 'פתוך' כסיד ההיכל' [היות ו'כשג' ו'כסיד ההיכל' הם 'אב' ו'תולדה'], וכן: נגע רגיל 'כשג' יכול להצטרף עם נגע 'פתוך' כצמר [היות ושניהם 'אבות'], והוא הדין להיפך (חזו"א נגעים ב, יב).

7. לשון הפסוק (ויקרא יג, ג): "וראה הכהן את הנגע בעור הבשר... ומראה הנגע עמוק מעור בשרו נגע צרעת הוא וראהו הכהן וטימא אותו" (ובעוד פסוקים שם לשונות דומים). וכן: "וראה הכהן והנה מראָה שפל מן העור... וטמאו הכהן..." (שם כ).

8. רש"י שם יג, ג; שבועות ו, ב.

9. וההסבר הטבעי לכך: היות ואור השמש מסנוור את העינים ומטשטש את הראיה והעינים נוטות להיתפס יותר לגוונים הכהים, לכן המקום המואר כביכול מתרחק מן העינים ונראה כעמוק (רמב"ן ויקרא שם).

תופעה זו קיימת לאו דוקא במראה לבן אלא אף בכל הגוונים [ואפילו שחור או אדום], כל עוד המראה הוא מזהה ומטעם זה ב'צרעת בתיש' שמראה הנגע הוא 'ירקרק' או 'אדמדם' נאמר גם כן: "...ומראהו שפל מן הקיר" (מלבי"ם ויקרא שם וגור אריה שם פסוק ד).

9. ומטעם זה מראה ה'כצמר' נקרא בשם 'שאת' שהוא לשון גובה. שהיות והוא פחות בהיר ממראה ה'בהרת' [-כשג] לכן הוא גם נראה פחות עמוק מן העור ביחס אליו, וכביכול 'גבוה' ממנו, כאמור לעיל.

10. לשון הרמב"ם (שם הלכה ו): "כל מראה צרעת עור הבשר אינה קרויה נגע ולא מטמאה עד שיהיה מראה הנגע עמוק מעור הבשר... אבל אם היה מראה הלובן... בשוה עם שאר העור... אינו נגע". כלומר: דבר זה שמראה הנגע צריך להיות עמוק מן העור זוהי הלכה [דהיינו שתתכן מציאות של נגע מארבעה מראות נגעים שאינו נראה כעמוק מן העור, ואולם ההלכה היא שאין זה נחשב לנגע טמא]. אך לשון רש"י (ויקרא שם): "כל מראה לבן עמוק הוא כמראה חמה עמוקה מן הצל". ומדבריו עולה שאין זו הלכה אלא מחויב המציאות [אך לדבריו לכאורה קשה שא"כ מדוע התורה כתבה זאת].

ב. אָדָם - מישראל, איש או אשה, גדול או קטן¹.

כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ - שיופיע בעור בשרו².

שָׂאת - מראה לבן הדומה לצמר והדרגה השנייה במראות הנגעים³.
 הטעם שמראה זה נקרא בשם 'שאת' [שהוא מלשון גובה⁴]: מפני שכל מראה לבן נראה כעמוק מהרקע שסביבו⁵, וביחס ל'בהרת' - שהיא מראה לבן יותר חזק - ה'שאת' נראית פחות עמוקה מהרקע שסביבה, ונמצא שהיא כביכול 'גבוהה' מ'בהרת'⁶.

או ספּוּזָת - שם כולל לשני מראות נגעים: א. מראה לבן הדומה לסייד
 ההיכל; ב. מראה לבן הדומה לקרום ביצה. 'ספּוּזָת' היא מלשון 'נספּוּח'

נהגה במדבר, אך מפני שהלכות 'צרעת בגדים' שוות במקצת ל'צרעת אדם' ובמקצת ל'צרעת בתים' [שגודל הנגע הוא 'כגריס' - כ'צרעת אדם', ומראה הנגע הוא 'ירקרק' ו'אדמדם' - כ'צרעת בתים'] וראוי לכותבה בין 'צרעת אדם' ל'צרעת בתים', לכן הסדר הוא: קודם 'צרעת אדם', אח"כ 'צרעת בגדים' ולבסוף 'צרעת בתים' (אוה"ח מצורע יד, לד וראה שם טעמים נוספים. ואולם לדעת הרמב"ן גם 'צרעת בגדים' לא נהגה במדבר, ויתכן שלדעתו זו הסיבה שהתורה לא פתחה בה).

1. ואפילו תינוק בן יומו (ערכין ג, א; משנה נדה פ"ה מ"ג; אוה"ח וחזקוני). ואולם אין לקטן חיוב לבא לכהן, ואם כבר הגיע לגיל חינוך, יתכן שמצוה על אביו להביאו (מנ"ח מצוה קעא).

הטעם שמוזכר כאן "אדם" ולא כתוב: "בשר כי יהיה בעורו..." [כמו שכתוב בהמשך (פסוק יח) בנוגע ל'צרעת שחין ומכה': 'ובשר כי יהיה...']: יתכן מכיון שכאן זוהי תחילת פרשיית הנגעים, ולכן צריך להשמיע שרק אדם נטמא בצרעת ולא בעלי חיים.

2. לכאורה היה צריך להיות כתוב: "אדם אשר בעור בשרו...". ומהלשון: "כי יהיה", בלשון עתיד, לומדים שנגע שהופיע בזמן שאינו ראוי להיטמא ואח"כ הפך לראוי - אינו נחשב לטמא. כגון שהופיע באדם קודם מתן תורה; בגוי ואח"כ נתגייר; בתינוק קודם שנולד; בקמט ונתגלה (נגעים פ"ז מ"א; תו"כ ע"פ ח"ח).

ולכאורה היה צריך להיות כתוב: "אדם כי יהיה בו", והמילים: "בעור בשרו" מיותרות לכאורה [ואם ללמד שרק נגע המופיע על גבי העור נחשב לטמא - דבר זה נלמד בהמשך מהמילים: "והיה בעור בשרו"], ומכאן לומדים שגם נגע המופיע על גבי עור שבדרך הטבע לא צומח שם שיער כלל [כגון בתוך כף היד] - נחשב לטמא, ואע"פ ש"שיער לבן" לא שייך שם במציאות אלא רק 'מחית בשר' או 'פשיון' (תו"כ ע"פ ח"ח).

3. ישנם ארבעה מראות הנגעים ואלו הם - מהחזק לחלש: א. 'כשלג' [בהרת]; ב. 'כצמר' [שאת]. ושני המראות הללו נקראים: 'אבות'; ג. 'כסיד ההיכל' [תולדה' של 'בהרת']; ד. 'כקרום ביצה' [תולדה' של 'שאת'] (נגעים פ"א מ"א וברע"ב).

בהמשך יתבאר מדוע הפסוק פותח בדרגה השנייה של מראות הנגעים ולא בראשונה.

4. כלשון הפסוק: "ועל כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות" (ישעיהו ב, יד; שבועות ו, ב).

5. לשון רש"י: "כל מראה לבן עמוק הוא, כמראה חמה עמוקה מן הצל".

6. שבועות ו, ב; רש"י שם ה, ב; כס"מ טו"צ א, ו; רשב"ם.

וזהו דעת רש"י ורמב"ם (טו"צ שם) שכל ארבעת המראות נראים כעמוקים מן העור, וה'שאת' נקראת כך מפני שביחס ל'בהרת' היא יותר גבוהה, כאמור. אבל הראב"ד (טו"צ שם) והרמב"ן סוברים שתופעה זו קיימת רק ב'בהרת' ותולדתה, אך ב'שאת' ותולדתה אין תופעה זו קיימת כלל, אלא להיפך: מראה הנגע נראה כגבוה מהרקע שסביבו, וזו הסיבה לשם "שאת".

וטפל למשהו אחר⁷: 'כסיד ההיכל' הוא 'נספח' של 'בהרת'⁸, ו'קרום ביצה' הוא 'נספח' של ה'שאת'⁹.
 או בְּהֶרֶת - מראה לבן הדומה לשלג [הדרגה הראשונה במראות הנגעים]. 'בהרת' פירושה: מראה מאיר ומזהיר¹⁰.
 וגודל הנגע הוא 'כגריס'¹¹.
 וְהָיָה בְּעוֹר בְּעָרוֹ - והנגע הופיע על גבי עור הבשר.

7. שורש המלה 'נספח' הוא 'נאסף'. כלומר: הדבר העיקרי 'אוסף' אותו להיות טפל אליו (ע"פ רש"י שמואל-א ב, לו. ואולם בישעיהו יד, א פירש שזהו מלשון הוספה. והרד"ק והאב"ע פירשו שהוא מלשון חיבור). כלשון הפסוק (שמואל שם): "ספחני נא אל אחת הכהונות לאכול פת לחם" [-בעקבות חטאי בניו, נתקלל עלי הכהן שעבודת הכהונה תסור ממשפחתו, וצאצאיו יצטרכו להתחנן לכהנים המשרתים ש'יספחו' אותם לעבודה בכדי לקבל לחם לאכול] (שבועות ו, ב).

8. ה'בהרת' היא 'אב' ו'כסיד ההיכל' הוא ה'תולדה' שלה.

9. ה'שאת' היא 'אב' ו'קרום ביצה' הוא ה'תולדה' שלה.

לעובדה ששנים מתוך ארבעת מראות הנגעים הם בגדר: 'אבות' ושנים הם בגדר: 'תולדות' - יש השלכה הלכתית לגבי צירוף: אם גודל הנגע הוא 'כגריס' במדויק שחלקו במראה אחד וחלקו במראה אחר - אם היה זה 'אב' ו'תולדתו' או שני 'אבות' - הם מצטרפים יחד להיות נגע אחד, אבל 'אב' עם 'תולדה' של 'אב' אחר, או שני 'תולדות' - אינם מצטרפים יחד (רש"י שבועות ה, ב; הר"ש והרע"ב נגעים פ"א מ"ג; רשב"ם וחזקוני כאן. ואולם לדעת הרמב"ם טו"צ א, ג כל ארבעת המראות מצטרפים אחד עם השני, וצ"ע מדוע יש צורך בחלוקה ל'אבות' ו'תולדות').

10. ע"פ רש"י כאן ומצודת ציון איוב לו, כא. [אך מבחינה לשונית אין זה בהכרח מראה לבן, ולכן בהמשך (פסוק ד) נאמר: "בהרת לבנה", ושם ההוכחה היא ש'בהרת' זהו מראה לבן].

לכאורה לא מובן הסדר בפסוק: א. מדוע ה'שאת', שהיא הדרגה השנייה, נכתבה קודם ה'בהרת' שהיא הדרגה הראשונה; ב. מדוע ה'ספחת' [הכוללת כאמור את הדרגה השלישית והרביעית] נכתבה בין ה'שאת' ל'בהרת' ולא אחר שתיהן [כלומר: לכאורה היה צריך להיות כתוב כך: "אדם כי יהיה בעור בשרו בהרת, או שאת או ספחת"]. והתשובה: שאם היה כתוב 'בהרת או שאת או ספחת', היינו חושבים שישנה 'ספחת' אחת - ל'שאת' בלבד [מפני שהיא כתובה בסמוך אליה], ולא היינו יודעים שישנה גם 'ספחת' ל'בהרת'. ומאחר שהיא כתובה בין שתיהן, דבר זה מלמד שישנה גם 'ספחת' ל'בהרת'. והסיבה שה'שאת' קודמת ל'בהרת', מפני שאם היה כתוב: 'בהרת או ספחת או שאת', היינו שוב טועים לחשוב שישנה 'ספחת' אחת - ל'בהרת' בלבד! אבל ממה שזה כתוב בסדר ההפוך לומדים שכשם שישנה 'ספחת' ל'שאת' כך ישנה 'ספחת' ל'בהרת' (שבועות ו, ב; תוי"ט נגעים פ"א מ"א ואוה"ח כאן).

ועל דרך הפשט - הסיבה שה'בהרת' כתובה אחרונה, מפני שזהו הנגע העז והקשה ביותר ולכן מתאים לכתבו אחרון (רמב"ן להלן יד, נד).

פסוק זה מונה את ארבעת המראות הרגילים. ובהמשך (פסוק יט) יתבאר שגם מראה לבן המעורב באדום [לבנה אדמדמת, ובלשון חז"ל: 'פתוך'] נחשב לסמא.

11. נגעים פ"ו מ"א.

ובמקרה שהוא קטן מ'כגריס' - לדעת הרמב"ם (טו"צ א, ז) אין חיוב להראותו לכהן ומותר אף לקוצצו (תורת הנגע), ולדעת רש"י אסור לקוצצו (שו"ת אג"מ קדשים וטהרות כה. ואולם במקדש דוד טהרות ג, ג מסתפק בכך) ויתכן שישנו אף חיוב להראותו לכהן אלא שהכהן יפסוק עליו שהוא טהור (תורת הנגע).

נתינה על התנוך והבהונות

הכהן שקיבל את הדם בידו מתקרב עד בסמוך ל'שער ניקנור' - מקום עמידת המטהר; הוא נזהר שלא לצאת אל תוך חלל הפתח, בכדי שהדם שבידו לא יפסל בפסול 'יוצא'.

המטהר מתקרב עד לקצה הפנימי של חלל הפתח ונזהר שלא להכניס את גופו אל תוך חלל העזרה.

עירווי הדם ליד שמאל

הכהן מערה את כל הדם שבכף ידו הימנית אל כף ידו השמאלית², ומתחיל את סדר נתינות הדם בתנוך ובהונות³, כדלהלן.

1. רש"י פסחים פה, ב.

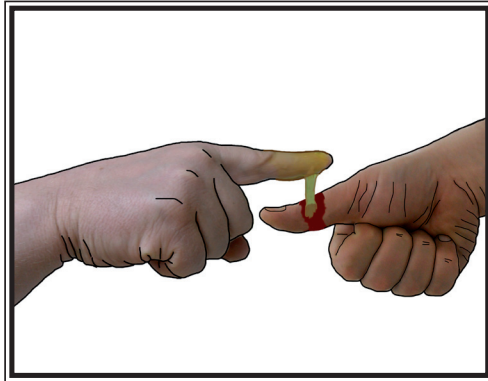
2. כדי שיוכל לעשות את הנתינות עם אצבע ידו הימנית (רמב"ם מחו"כ שם ומאירי יומא ל, ב). וכאמור, לדעת התוספתא והר"ש קבלת הדם עצמה נעשתה כבר ביד שמאל.

3. בספר מקדש דוד (שם) מסתפק האם נתינות הדם בתנוך ובהונות נחשבת כ'עבודת קרבן'. ובחזו"א (נגעים יב, יא) כתב: "ואפשר שהוא עבודה גמורה...ונראה שמחשבה אינה פוסלת בשעת מתן בהונות". האבודרהם (ברכת המצות ומשפטיהם) מונה את סוגי המצוות שהיו מברכים עליהם, וזה לשונו: "...והוא הדין ליציאת שמן על תנוך און מצורע ועל בהן ידו ומאי דדמי להו...". ויתכן שכוונתו אף לנתינות דם האשם.

גם אם קרה שהדם נתקנח ונעלם⁷ ניתן לתת את השמן, מפני שמספיק שהנתינה היא על מקום דם האשם⁸.

סדר נתינות השמן בתנוך ובהונות

תחילה מכניס המטהר את אזנו הימנית אל תוך חלל העזרה; הכהן טובל את אצבעו הימנית בשמן שביד חברו, ונותן טיפה אחת על 'תנוך' האוזן.

מיד לאחר הנתינה מוציא המטהר את אוזנו החוצה.

אח"כ הוא מכניס את בוהן ידו הימנית אל תוך חלל העזרה; הכהן טובל שוב את אצבעו בשמן⁹, ונותן טיפה אחת על הבוהן, בחלקה האמצעי.

מיד לאחר הנתינה מוציא המטהר את הבוהן החוצה.

אח"כ הוא מכניס את בוהן רגלו הימנית אל תוך חלל העזרה; הכהן טובל את אצבעו שוב בשמן, ונותן טיפה אחת על הבוהן, בחלקה האמצעי.

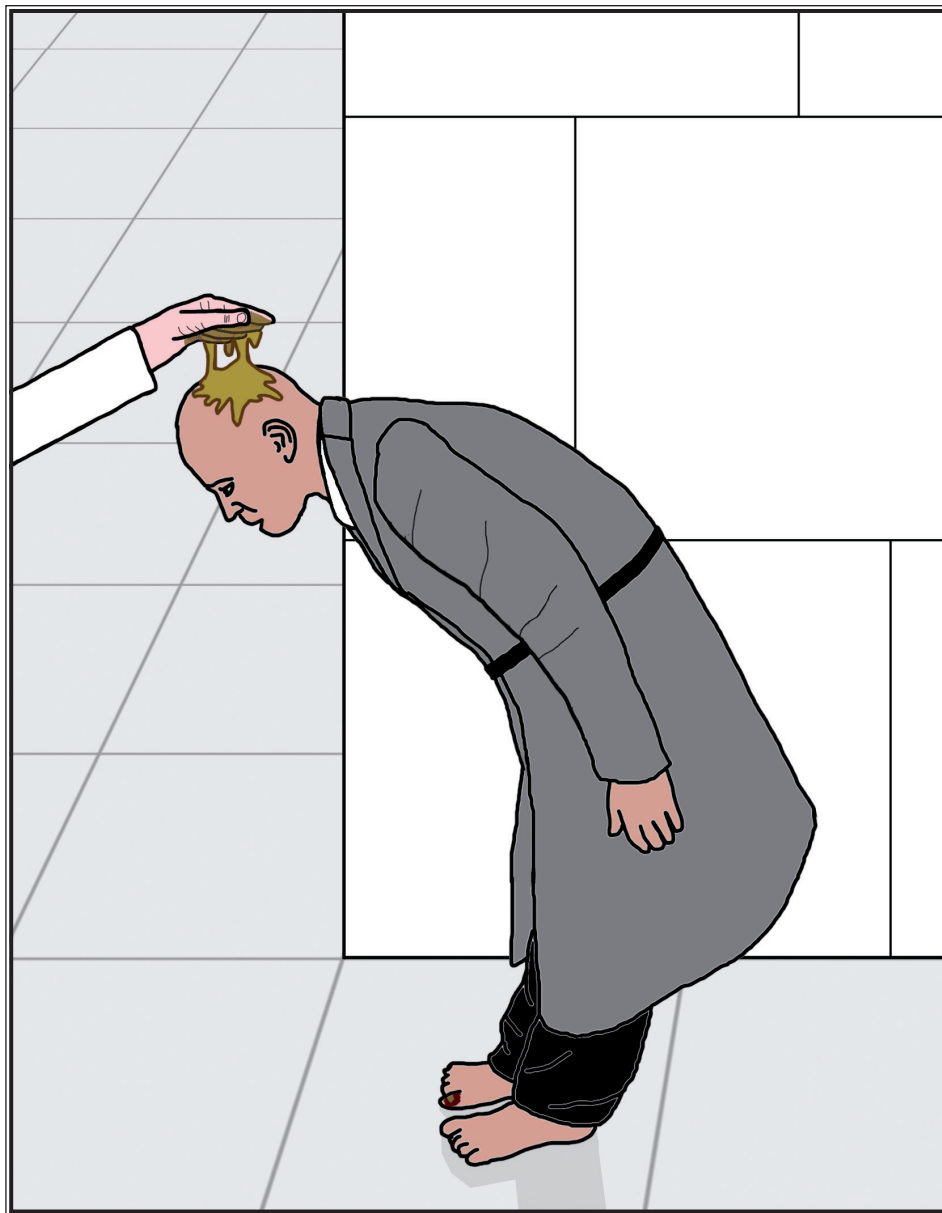
מיד לאחר הנתינה מוציא המטהר את הבוהן החוצה.

7. כגון שבמהלך ה'סמיכה' על החטאת והעולה דם בוהן היד נעלם (פנים יפות ויקרא יד, יט). או באופן שעבודות לוג השמן לא נעשו באותו יום [בהמשך יתבאר שהן יכולות להעשות אף לאחר כמה ימים] שאז עלול מאוד לקרות שדם האשם ייעלם לגמרי [ובפרט שלפני כל כניסה לעזרה ישנו חיוב לטבול במקוה].

8. לשון הפסוק: "ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן על תנוך אוזן... על דם האשם" (ויקרא יד, יז), ובהמשך (שם כח) נאמר: "...על מקום דם האשם". וישוה הסתירה הוא: שהפסוק השני בא להשמיע שגם אם הדם נעלם - כשר המקום לנתינת השמן מפני שהמקום הוא הקובע, והפסוק הראשון בא להשמיע שבאופן שהדם קיים עדיין הוא אינו מהווה חציצה, כאמור (מנחות שם; רש"י ויקרא שם).

9. כאמור לעיל, המקדש דוד (קדשים יב, ו) מסתפק האם גם בנתינות על התנוך והבהונות יש לנקות את האצבע לאחר כל נתינה ולטבול אותה שוב, או שאפשר לטבול את האצבע פעם אחת בלבד ולתת בשלושת המקומות ברצף אחד.

נתינה על ראש המטהר

את השמן הנותר בכף היד נותן הכהן על ראשו של המטהר¹, וכך הוא סדר

1. ויקרא שם יח.